

■ ■ Tivoli och Bakken, det välordnade och det öl-anarkistiska, kulörta lyktor och röda näsor.

■ ■ Köpenhamnsprofilen, deckarförfattaren, poeten och journalisten Dan Turéll tar en titt på de danska sommarinstitutionerna.

Sagoboken och häxkitteln

■ ■ Tivoli eller Bakken?
Carlsberg eller Tuborg? Ekstra Bladet eller BT?

Är det någon större skillnad, har man hört folk fråga? Är det inte bara Tivolis Glashus mot Bakkens Spegelkabinett, Blå Tåget svarande mot Mystiska Tåget?

Inte om man tittar på dom människor som kommer dit.

På Tivoli går man i tjuviga kläder för att "låta sig ses". Man promenerar, så som man inte ens gör på Strøget längre. Var annars håller man sig med en promenadorkester?

På Tivoli har man sitt lager av patinerad kulturfernissa över sceneriet. På ett eller annat ställe i bakgrunden skvalpar Lumbyes (dansk 1800-talstonsättare ö a) och Bournonvilles (den danska balettens fader) vålnader fortfarande omkring, och om man kunde skulle man förmodligen också gärna dra in HC Andersen i firman.

■ KULÖRTA LYKTOR

■ ■ Koncertsal, konditori, påfågelskåp och "nyskalade fjordräkor" för 89 kronor styck. Rätt att betrakta blommor, kulörta lyktor, arkitektritade fontäner och årkortsinnehavskor som – sittande på bänkarna som fåglar på en pinne – utan att förtrollas njuter av "den gamle have".

På Bakken njuter man inte av flotta fontäner och bedånade blomster. På Bakken är Lumbye och Bournonville främmande ord och en promenadkoncert på friluftsscenen låter inte riktigt rätt.

På Bakken ljuder sången från dom många små världshusen. Det är den om "Kammeratens röde næse", avbruten av ett "Hold, da kaeft, mand!".

Också Bakken har sina inventarier, sina gengångare som varje dag under säsongen möter upp. Dom har inte några kort, men dom har med sig sitt mellanmål i en plastpåse och köper en läsk på världshuset.

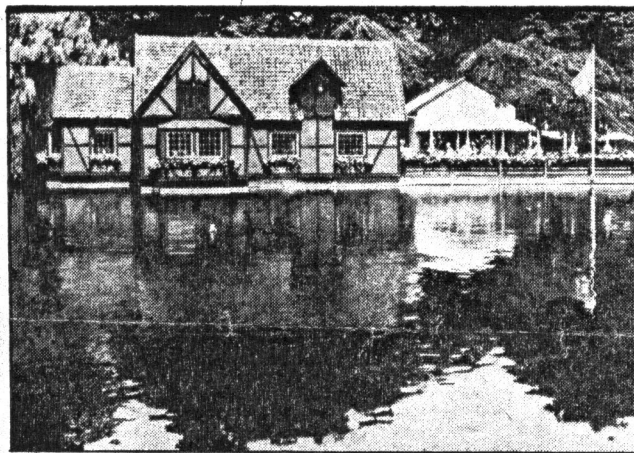
■ RAGGARNNA

■ ■ Bakken kan vara rå, på ett sätt som Tivoli aldrig är. Särskilt om kvällen, när fulla svenska raggare måste stödja sig på varandra för att kunna ta sig framåt längs huvudgatan.

På Tivoli har man sin egen kår av vänliga och älskvärda vakter. På Bakken har man en polisstation.

Det säger mer än många ord. Också om Bakkens funktion som ventil. När det är riktigt tryck på Bakken, när människomassan böjar fram och tillbaka mellan dom blinkande lyktorna och dom gälla skriken och ropen kan man få en känsla av den galenskap som är Bakken.

Och det vid ungefär samma tidpunkt som man på Tivoli står i begrepp att gå

Tivoli – ett välordnat sagoland

Bakken – en ångande häxgryta

hem med ballongerna och kvällens sista fyrverkeri förbereds.

Tivoli och Bakken är – som BT och Ekstra Bladet – två skilda kulturer. Man kan hålla av dom båda, en av dom eller ingen av dom. Men skillnaden finns där.

■ MAMMAS GOSSAR

■ ■ När jag gick i skolan definierade vi skillnaden genom att säga, för på den tiden var det dom farligare förlustelserna det handlade om, att Tivolis berg-och-dalbana bara var för mammas gos-

sar. Bakkens var betydligt brutalare, mer oskyddad, åstadkom ett mycket större sug i underlivet – och så var det visst några som hade slagit ihjäl sig i den, vilket gjorde den ännu mer lockande. Tivolis bana hade inga dödsfall att göra reklam med, vi hade i alla fall inte hört talas om några.

■ ■ Tivoli och Bakken: Fredriksberg Allé och Istedgade.

Troligen har det alltid varit så: Tivoli för det finare borgerskapet och, inte

minst, turisterna (bortsett från svenskar – är dom sällsynta på Bakken). Bakken för folket, ett svettande, drickande, ångande folk.

Troligen går det tillbaka ända till begynnelsen. Tivoli blev, som varje köpenhammare i vart fall borde veta, skapat 1843 av en åregirig dansk som hade sett hur man gjorde i Paris och New York – Georg Carstensen. Det sägs att Carstensen fick Christian VIII att ge sin tillåtelse genom att övertyga Majestätet om att det skulle bli mindre politiskt trassel med undersåtarna om dom fick ett ställe att roa sig på.

Tivoli var en plan. Tivoli var en mans medvetna och genomarbetade verk.

■ KÄLLAN

■ ■ Bakken blev aldrig planlagd, den utvecklade sig bara. På 1700-talet var så kallade "kilderejser" populära. Folk reste till undergörande källor för att bli friska av vattnet. (Holberg skrev om fenomenet).

Det fanns en källa vid Vartov, det fanns en vid Vangede, och så var det Kirsten Piils källa i Dyrehaven. Och den utkonkurrerade snart dom andra, för där ute började – 70 år innan Carstensen hade tänkt på Tivoli – en getmarknad växa upp omkring källan, en getmarknad med krämarstånd, akrobater och komedianten och lindansare, menagerier och väffelbagare.

Det är den getmarknaden som har utvecklat sig till Bakken. Och dom gycklaren som arbetade på den är dom man i dag kallar "Bakkefolket".

Man skulle inte på samma sätt kunna tala om "Tivoli-folket". Det skulle låta fel.

■ ■ Tivoli är, för att säga det på amerikanska, ett slags Disneyland, ett Carstensen-land. Bakken är, på samma språk, ett Coney Island. Mera en häxgryta än en sagobok.

■ ÖL-ANARKIN

Och trots alla förnyelser på båda ställen, trots samma Las Vegas-lyckohjul och Danburgare, finns den skillnaden fortfarande kvar. Skillnaden mellan det planlagda, det ordnade, det genomarbetade – och den lite kolonitradgärdsartade, men mycket danska, ölanarkin.

Kanske är det därför vi alltid kommer att vara några stycken som – med all respekt för Tivolis mångfacetterade utbud och trädgårdens charm – innerst inne känner det som syngepigen i en av våra bästa folkliga sånger, Bakkessyngepigen:

"Jeg er en fremmed fugl/ en lille kolibri/ inde her i Tivoli/ Jeg drømmer mig tilbage til Den Gamle/ Pavillon"

DAN TURÉLL

FOTNOT: Texten är hämtad från boken Dan Turéll i Byen igen (Borgen)